Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 30ής Ιανουαρίου 2025*

«Προδικαστική παραπομπή – Ανταγωνισμός – Άρθρο 102 ΣΛΕΕ – Κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως – Παροχή στις εθνικές αρχές ανταγωνισμού αρμοδιοτήτων για την επιβολή των κανόνων ανταγωνισμού – Οδηγία (ΕΕ) 2019/1 – Ανεξαρτησία των εθνικών αρχών ανταγωνισμού – Άρθρο 4, παράγραφος 5 – Καθορισμός των προτεραιοτήτων για τις διαδικασίες που αφορούν την εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ – Πρόστιμα σε επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων – Άρθρο 13 – Διαδικασίες επί παραβάσει των κανόνων του δικαίου του ανταγωνισμού – Τήρηση εύλογης προθεσμίας – Εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει υποχρέωση της εθνικής αρχής να προβεί σε κοινοποίηση των αιτιάσεων εντός αποσβεστικής προθεσμίας 90 ημερών από της γνώσεως των ουσιωδών στοιχείων της παραβάσεως – Ολική και αυτόματη ακύρωση της αποφάσεως της εθνικής αρχής ανταγωνισμού σε περίπτωση μη τηρήσεως της προθεσμίας – Αρχή ne bis in idem – Απώλεια της εξουσίας κινήσεως νέας διαδικασίας επί παραβάσει για τα ίδια πραγματικά περιστατικά – Αρχή της αποτελεσματικότητας – Δικαιώματα άμυνας των επιχειρήσεων»

Στην υπόθεση C-511/23,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Tribunale amministrativo regionale per il Lazio (διοικητικό πρωτοδικείο περιφέρειας Λατίου, Ιταλία) με απόφαση της 1ης Αυγούστου 2023, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 8 Αυγούστου 2023, στο πλαίσιο της δίκης

Caronte & Tourist SpA

κατά

Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato,

παρισταμένων των:

Unione nazionale consumatori – Comitato regionale della Sicilia,

Unione nazionale consumatori,

Assarmatori,

Confederazione Italiana Armatori,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, Πρόεδρο του Δικαστηρίου, προεδρεύοντα του δευτέρου τμήματος, F. Biltgen, πρόεδρο του πρώτου τμήματος, I. Jarukaitis, πρόεδρο του τετάρτου τμήματος, M. L. Arastey Sahún (εισηγήτρια), πρόεδρο του πέμπτου τμήματος, και J. Passer, δικαστή,

γενικός εισαγγελέας: P. Pikamäe

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Caronte & Tourist SpA, εκπροσωπούμενη από τους D. Astorre, F. Cintioli, M. Siragusa και R. Tremolada, avvocati,

– η Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato, εκπροσωπούμενη από τον F. Sclafani, avvocato dello Stato,

– η Unione nazionale consumatori – Comitato regionale della Sicilia, εκπροσωπούμενη από τον P. Intilisano, avvocato,

– η Assarmatori, εκπροσωπούμενη από τους P. Molea και A. Police, avvocati,

– η Confederazione Italiana Armatori, εκπροσωπούμενη από τους G. Morbidelli και R. Righi, avvocati,

– η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από την L. Fiandaca και τον P. Gentili, avvocati dello Stato,

– η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Κ. Μπόσκοβιτς,

– η Ουγγρική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον D. Csoknyai, τον Z. Fehér και την K. Szíjjártó,

– η Σλοβακική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις E. Drugda και S. Ondrášiková,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον F. Castillo de la Torre, τον G. Conte και τη C. Sjödin,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2024,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 102 ΣΛΕΕ.

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Caronte & Tourist SpA (στο εξής: C&T) και της Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (Αρχής προστασίας του ανταγωνισμού και της αγοράς, Ιταλία) (στο εξής: AGCM), σχετικά με τις κυρώσεις που η τελευταία επέβαλε στην C&T λόγω κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η Συνθήκη ΛΕΕ

3 Το άρθρο 102 ΣΛΕΕ προβλέπει τα εξής:

«Είναι ασυμβίβαστη με την εσωτερική αγορά και απαγορεύεται, κατά το μέτρο που δύναται να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, η καταχρηστική εκμετάλλευση από μία ή περισσότερες επιχειρήσεις της δεσπόζουσας θέσης τους εντός της εσωτερικής αγοράς ή σημαντικού τμήματός της.

Η κατάχρηση αυτή δύναται να συνίσταται ιδίως:

α) στην άμεση ή έμμεση επιβολή μη δικαίων τιμών αγοράς ή πωλήσεως ή άλλων όρων συναλλαγής,

[…]».

Η οδηγία (ΕΕ) 2019/1

4 Οι αιτιολογικές σκέψεις 1, 2, 6, 8, 23 και 40 της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 2018, για την παροχή αρμοδιοτήτων στις αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών ώστε να επιβάλλουν αποτελεσματικότερα τους κανόνες και για τη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς (ΕΕ 2019, L 11, σ. 3), έχουν ως εξής:

«(1) Τα άρθρα 101 και 102 [ΣΛΕΕ] είναι διατάξεις αναγκαστικού δικαίου και θα πρέπει να εφαρμόζονται αποτελεσματικά σε ολόκληρη την [Ευρωπαϊκή] Ένωση για να διασφαλίζεται ότι δεν υπάρχει στρέβλωση του ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά. Η αποτελεσματική εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ είναι αναγκαία προκειμένου να εξασφαλιστούν περισσότερο ανοικτές και δίκαιες ανταγωνιστικές αγορές στην Ένωση, στις οποίες οι επιχειρήσεις ανταγωνίζονται περισσότερο σε αξιοκρατική βάση και χωρίς εμπόδια που θέτουν οι επιχειρήσεις για την είσοδο στην αγορά, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να παράγουν πλούτο και να δημιουργούν θέσεις εργασίας. Προστατεύει τους καταναλωτές, καθώς και τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην εσωτερική αγορά, από εμπορικές πρακτικές που διατηρούν τις τιμές αγαθών και υπηρεσιών τεχνητά υψηλές και τους βοηθά να επιλέξουν καινοτόμα αγαθά και υπηρεσίες.

(2) Η δημόσια επιβολή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ διενεργείται από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού […] των κρατών μελών παράλληλα με την [Ευρωπαϊκή] Επιτροπή δυνάμει του κανονισμού (ΕΚ) 1/2003 του Συμβουλίου[, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα [101 και 102 ΣΛΕΕ] (ΕΕ 2003, L 1, σ. 1)]. Οι [εθνικές αρχές ανταγωνισμού] και η Επιτροπή, από κοινού, συγκροτούν ένα δίκτυο δημόσιων αρχών που εφαρμόζει τους κανόνες ανταγωνισμού της Ένωσης σε στενή συνεργασία (Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ανταγωνισμού).

[…]

(6) […] Οι επιχειρήσεις δεν μπορούν να ανταγωνίζονται με αξιοκρατία όπου υπάρχουν ασφαλή καταφύγια για τις αντιανταγωνιστικές πρακτικές, π.χ. επειδή δεν είναι δυνατή η συλλογή αποδεικτικών στοιχείων για αντιανταγωνιστικές πρακτικές ή επειδή οι επιχειρήσεις μπορούν να αποφεύγουν τα πρόστιμα. […]

[…]

(8) Προκειμένου να διασφαλιστεί ένας πραγματικά ενιαίος χώρος επιβολής των κανόνων ανταγωνισμού στην Ένωση ο οποίος παρέχει ακόμα περισσότερο ισότιμους όρους ανταγωνισμού για τις επιχειρήσεις στην εσωτερική αγορά και μειώνει τις ανισότητες για τους καταναλωτές, είναι ανάγκη να θεσπιστούν θεμελιώδεις εγγυήσεις ανεξαρτησίας, κατάλληλοι οικονομικοί, ανθρώπινοι, τεχνικοί και τεχνολογικοί πόροι, καθώς και ελάχιστες εξουσίες επιβολής της νομοθεσίας και προστίμων κατά την εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ και της εθνικής νομοθεσίας περί ανταγωνισμού παράλληλα με τα εν λόγω άρθρα, ώστε οι εθνικές διοικητικές αρχές ανταγωνισμού να είναι πλήρως αποτελεσματικές.

[…]

(23) Οι εθνικές διοικητικές αρχές ανταγωνισμού θα πρέπει να μπορούν να προτεραιοποιούν τις διαδικασίες τους για την επιβολή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, ώστε να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τους πόρους τους και να εστιάζουν στην πρόληψη και στον τερματισμό της αντιανταγωνιστικής συμπεριφοράς που προκαλεί στρέβλωση του ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά. […]

[…]

(40) Για την αποτελεσματική και ομοιόμορφη επιβολή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, οι εθνικές διοικητικές αρχές ανταγωνισμού θα πρέπει να έχουν την εξουσία να επιβάλλουν αποτελεσματικά, αναλογικά και αποτρεπτικά πρόστιμα σε επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων για παραβάσεις του άρθρου 101 ή 102 ΣΛΕΕ […]»

5 Το άρθρο 1 της οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αντικείμενο και πεδίο εφαρμογής», ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία θεσπίζει ορισμένους κανόνες με στόχο να διασφαλιστεί ότι οι εθνικές αρχές ανταγωνισμού διαθέτουν τις αναγκαίες εγγυήσεις ανεξαρτησίας, πόρους και εξουσίες επιβολής της νομοθεσίας και προστίμων για την αποτελεσματική εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, ώστε να μην υφίστανται στρεβλώσεις του ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά και να μην περιέρχονται οι επιχειρήσεις και οι καταναλωτές σε μειονεκτική θέση ως αποτέλεσμα εθνικών διατάξεων και μέτρων που εμποδίζουν τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού να επιβάλλουν αποτελεσματικά την εφαρμογή των κανόνων.»

6 Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο τιτλοφορείται «Ορισμοί», ορίζει στην παράγραφο 1 τα ακόλουθα:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

[…]

5) “Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ανταγωνισμού”: το δίκτυο δημόσιων αρχών που αποτελείται από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού και την Επιτροπή με σκοπό να αποτελέσει δημόσιο χώρο συζήτησης και συνεργασίας για την εφαρμογή και επιβολή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ·

[…]».

7 Κατά το άρθρο 3 της οδηγίας, το οποίο τιτλοφορείται «Διασφαλίσεις»:

«1. Η διαδικασία σχετικά με τις παραβάσεις του άρθρου 101 ή 102 ΣΛΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της άσκησης των εξουσιών που αναφέρονται στην παρούσα οδηγία από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού, συνάδει με τις γενικές αρχές του ενωσιακού δικαίου και τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι η άσκηση των εξουσιών που αναφέρονται στην παράγραφο 1 υπόκειται στις κατάλληλες διασφαλίσεις όσον αφορά τα δικαιώματα υπεράσπισης των επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων του δικαιώματος ακρόασης και του αποτελεσματικού δικαιώματος άσκησης προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου.

3. […] Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι, πριν από τη λήψη απόφασης σύμφωνα με το άρθρο 10 της παρούσας οδηγίας, οι εθνικές αρχές ανταγωνισμού εκδίδουν κοινοποίηση των αιτιάσεων.»

8 Το άρθρο 4 της οδηγίας 2019/1, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ανεξαρτησία», προβλέπει στην παράγραφο 5 τα εξής:

«Οι εθνικές διοικητικές αρχές ανταγωνισμού έχουν την εξουσία να καθορίζουν τις προτεραιότητές τους για την εκτέλεση των καθηκόντων για την εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, όπως ορίζεται στο άρθρο 5 παράγραφος 2 της παρούσας οδηγίας. Εφόσον οι αρχές αυτές υποχρεούνται να εξετάζουν επίσημες καταγγελίες, έχουν και την εξουσία να τις απορρίπτουν όταν δεν τις θεωρούν προτεραιότητα για το σκοπό της επιβολής. Τούτο δεν εμποδίζει τις εθνικές διοικητικές αρχές να απορρίπτουν καταγγελίες και για άλλους λόγους προβλεπόμενους στην εθνική νομοθεσία.»

9 Το άρθρο 5 της οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Πόροι», έχει ως εξής:

«1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν τουλάχιστον ότι οι εθνικές αρχές ανταγωνισμού διαθέτουν επαρκές ειδικευμένο προσωπικό και οικονομικούς, τεχνικούς και τεχνολογικούς πόρους, αναγκαίους για την αποτελεσματική εκτέλεση των καθηκόντων και την αποτελεσματική άσκηση των εξουσιών τους κατά την εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, όπως ορίζεται στην παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου.

2. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1, οι εθνικές αρχές ανταγωνισμού μπορούν, τουλάχιστον, να διενεργούν έρευνες προς εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, να εκδίδουν αποφάσεις προς εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων βάσει του άρθρου 5 του κανονισμού [1/2003] και να συνεργάζονται στενά με το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ανταγωνισμού, για την αποτελεσματική και ομοιόμορφη εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ. […]

[…]»

10 Το άρθρο 13 της εν λόγω οδηγίας φέρει τον τίτλο «Πρόστιμα σε επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων» και προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι εθνικές διοικητικές αρχές ανταγωνισμού δύνανται είτε να επιβάλλουν με απόφασή τους στο πλαίσιο της οικείας διαδικασίας εκτέλεσης είτε να ζητούν, στο πλαίσιο μιας μη ποινικής διαδικασίας, να επιβάλλονται αποτελεσματικά, αναλογικά και αποτρεπτικά πρόστιμα σε επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων, όταν αυτές, εκ προθέσεως ή εξ αμελείας, παραβιάζουν το άρθρο 101 ή 102 ΣΛΕΕ.»

11 Το άρθρο 29 της ίδιας οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Κανόνες παραγραφής για την επιβολή προστίμων και περιοδικών χρηματικών ποινών», ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι η παραγραφή για την επιβολή προστίμων και περιοδικών χρηματικών ποινών από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού κατ' εφαρμογή των άρθρων 13 και 16 αναστέλλεται ή διακόπτεται για όσο διάστημα εκκρεμεί διαδικασία εκτέλεσης ενώπιον εθνικών αρχών ανταγωνισμού άλλων κρατών μελών ή της Επιτροπής σχετικά με παράβαση που αφορά την ίδια συμφωνία, απόφαση ένωσης ή εναρμονισμένη πρακτική ή άλλη συμπεριφορά απαγορευμένη από το άρθρο 101 ή 102 ΣΛΕΕ.

[…]»

12 Δυνάμει του άρθρου 34, παράγραφος 1, της οδηγίας 2019/1, τα κράτη μέλη όφειλαν να θέσουν σε ισχύ τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που απαιτούνται για να συμμορφωθούν με την εν λόγω οδηγία έως τις 4 Φεβρουαρίου 2021. Σύμφωνα με το άρθρο 36, η οδηγία 2019/1 τέθηκε σε ισχύ στις 3 Φεβρουαρίου 2019.

Το ιταλικό δίκαιο

Ο νόμος 287/90

13 Το άρθρο 1 του legge nº 287 – Norme per la tutela della concorrenza e del mercato (νόμου 287, περί θεσπίσεως διατάξεων για την προστασία του ανταγωνισμού και της αγοράς), της 10ης Οκτωβρίου 1990 (GURI αριθ. 240, της 13ης Οκτωβρίου 1990, σ. 3), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: νόμος 287/90), το οποίο φέρει τον τίτλο «Πεδίο εφαρμογής και σχέση με το δίκαιο [της Ένωσης]», ορίζει στην παράγραφο 4 τα εξής:

«Οι διατάξεις του παρόντος τίτλου ερμηνεύονται βάσει των αρχών του δικαίου [της Ένωσης] που εφαρμόζονται στον τομέα του ανταγωνισμού.»

14 Το άρθρο 3 του νόμου αυτού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Απαγορεύεται η κατάχρηση από μία ή περισσότερες επιχειρήσεις της δεσπόζουσας θέσης τους εντός της εθνικής αγοράς ή σημαντικού τμήματός της· επιπλέον απαγορεύεται:

a) η άμεση ή έμμεση επιβολή αδικαιολογήτως επαχθών τιμών αγοράς, τιμών πώλησης ή άλλων συμβατικών όρων

[…]»

15 Το άρθρο 31 του εν λόγω νόμου, το οποίο τιτλοφορείται «Κυρώσεις», ορίζει στην παράγραφο 1 τα ακόλουθα:

«Για τα διοικητικά πρόστιμα συνεπεία παραβάσεως του παρόντος νόμου ισχύουν, καθό μέτρο έχουν εφαρμογή, οι διατάξεις του κεφαλαίου I, τμήματα I και II, του [legge n. 689 – Modifiche al sistema penale (νόμου 689 περί τροποποιήσεως του ποινικού συστήματος), της 24ης Νοεμβρίου 1981, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: νόμος 689/81)].»

Ο νόμος 689/81

16 Ο νόμος 689/81 ρυθμίζει το γενικό καθεστώς των διοικητικών προστίμων και προβλέπει στο άρθρο 14, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ανακοίνωση αιτιάσεων και κοινοποίηση», τα εξής:

«Οσάκις είναι εφικτό, η παράβαση πρέπει να κοινοποιείται πάραυτα τόσο στον παραβάτη όσο και στο πρόσωπο που ευθύνεται αλληλεγγύως για την καταβολή του οφειλόμενου λόγω της παράβασης ποσού.

Εάν η παράβαση δεν κοινοποιηθεί πάραυτα σε όλα ή σε ορισμένα από τα πρόσωπα του προηγούμενου εδαφίου, τα στοιχεία της παράβασης πρέπει να κοινοποιούνται στα ενδιαφερόμενα πρόσωπα που κατοικούν στο έδαφος της Ιταλικής Δημοκρατίας εντός προθεσμίας ενενήντα ημερών και στα ενδιαφερόμενα πρόσωπα που κατοικούν στην αλλοδαπή εντός προθεσμίας τριακοσίων εξήντα ημερών από τη διαπίστωση [της παράβασης].

Εάν τα έγγραφα που αφορούν την παράβαση διαβιβάζονται στην αρμόδια αρχή με απόφαση της δικαστικής αρχής, οι προθεσμίες του προηγούμενου εδαφίου αρχίζουν από την ημερομηνία παραλαβής [των εγγράφων αυτών].

[…]»

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

17 Η C&T παρέχει υπηρεσίες μεταφόρτωσης στο Στενό της Μεσσήνης (Ιταλία). Στις 24 Μαρτίου 2018 η AGCM έλαβε αναφορά ενός καταναλωτή ο οποίος κατήγγειλε τις υπέρμετρα υψηλές τιμές των εν λόγω υπηρεσιών και ζήτησε την κίνηση έρευνας. Στις 23 Απριλίου 2019 η AGCM υπέβαλε αίτημα παροχής πληροφοριών στη λιμενική αρχή της Μεσσήνης και εν συνεχεία, στις 19 Νοεμβρίου 2019, επανέλαβε το αίτημα, στο οποίο η εν λόγω αρχή απάντησε στις 26 Νοεμβρίου 2019.

18 Στις 4 Αυγούστου 2020 η AGCM κοινοποίησε στην C&T την απόφαση κίνησης διαδικασίας για τη διαπίστωση παράβασης στον τομέα του ανταγωνισμού.

19 Με απόφαση της 11ης Απριλίου 2022, η AGCM διαπίστωσε, βάσει του άρθρου 3 του νόμου 287/90, την ύπαρξη κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης εκ μέρους της C&T λόγω της επιβολής υπέρμετρα υψηλών τιμών για την υπηρεσία μεταφόρτωσης οχημάτων στο Στενό της Μεσσήνης. Ως εκ τούτου, η εν λόγω αρχή διέταξε την C&T να παύσει την πρακτική αυτή στο μέλλον και, λαμβανομένης υπόψη της σοβαρότητας της παράβασης, της επέβαλε πρόστιμο ύψους 3 719 370 ευρώ.

20 Η C&T προσέβαλε την απόφαση της AGCM της 11ης Απριλίου 2022 ενώπιον του Tribunale amministrativo regionale per il Lazio (διοικητικού πρωτοδικείου περιφέρειας Λατίου, Ιταλία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, προβάλλοντας, μεταξύ άλλων, την εκπρόθεσμη έναρξη του συνιστάμενου σε κατ' αντιπαράθεση έρευνα σταδίου της διαδικασίας επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση αυτή.

21 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά την πρόσφατη νομολογία του Consiglio di Stato (Συμβουλίου της Επικρατείας, Ιταλία), στις διαδικασίες που διεξάγει η AGCM στον τομέα του ανταγωνισμού πρέπει να τηρείται το άρθρο 14 του νόμου 689/81, δυνάμει του οποίου η αρχή αυτή υποχρεούται, επί ποινή απώλειας της εξουσίας της να επιβάλλει κυρώσεις, να κινεί το στάδιο της διαδικασίας το οποίο συνίσταται σε κατ' αντιπαράθεση έρευνα προβαίνοντας στην κοινοποίηση αιτιάσεων εντός προθεσμίας 90 ημερών από το χρονικό σημείο κατά το οποίο λαμβάνει γνώση των ουσιωδών στοιχείων της προβαλλόμενης παράβασης (στο εξής: επίμαχη προθεσμία).

22 Η ακριβής αφετηρία της επίμαχης προθεσμίας υπόκειται σε δικαστικό έλεγχο στο πλαίσιο του οποίου ο διοικητικός δικαστής θα πρέπει να προβεί σε αναδρομική εκτίμηση και να εξακριβώσει από πότε τα στοιχεία που είχε στη διάθεσή της η AGCM σε δεδομένο χρονικό σημείο ήταν επαρκή ώστε να υποχρεούται η AGCM να προβεί στην κοινοποίηση των αιτιάσεων και να προκαλέσει, με τον τρόπο αυτό, την έναρξη του σταδίου της διαδικασίας το οποίο συνίσταται σε κατ' αντιπαράθεση έρευνα. Κάθε υπέρβαση της προθεσμίας αυτής συνεπάγεται την ολική ακύρωση της αποφάσεως που εκδίδει η AGCM κατά το πέρας της διαδικασίας επί παραβάσει. Εξάλλου, κατ' εφαρμογήν της αρχής ne bis in idem, η AGCM δεν μπορεί πλέον να κινήσει νέα διαδικασία επί παραβάσει σχετικά με την ίδια πρακτική, ακόμη και στην περίπτωση που η εμπλεκόμενη επιχείρηση ουδέποτε έπαυσε την εν λόγω πρακτική.

23 Κατά το αιτούν δικαστήριο, η εφαρμογή της επίμαχης προθεσμίας θίγει την αυτονομία της AGCM, υποχρεώνοντάς την να εξετάζει τις υποθέσεις των οποίων επιλαμβάνεται με αμιγώς χρονολογική σειρά, χωρίς να μπορεί να λαμβάνει υπόψη τις εγγενείς ιδιαιτερότητες κάθε υποθέσεως. Λαμβανομένης υπόψη της μεγάλης πολυπλοκότητας της δραστηριότητας της AGCM, ιδίως κατά τις έρευνες που αφορούν τις πρακτικές μεγάλων οικονομικών φορέων, η υπερβολική επίσπευση της έναρξης του σταδίου της διαδικασίας το οποίο συνίσταται σε κατ' αντιπαράθεση έρευνα θα αύξανε τον κίνδυνο να μην κατορθώσει η αρχή αυτή να συλλέξει τα στοιχεία που είναι αναγκαία και επαρκή προκειμένου να διαπιστωθεί η προσαπτόμενη παράβαση.

24 Επιπλέον, δεδομένου ότι η οικεία επιχείρηση δεν υποχρεούται, βάσει του εθνικού δικαίου όπως αυτό ερμηνεύεται από το Consiglio di Stato (Συμβούλιο της Επικρατείας), να αποδείξει ότι υπέστη ζημία λόγω της ενάρξεως του συνιστάμενου σε κατ' αντιπαράθεση έρευνα σταδίου της διαδικασίας μετά την παρέλευση της επίμαχης προθεσμίας, συνάγεται αμάχητο τεκμήριο προσβολής των δικαιωμάτων άμυνας της εν λόγω επιχειρήσεως για τον λόγο και μόνον της ως άνω υπερβάσεως της προθεσμίας.

25 Εν πάση περιπτώσει, η εφαρμογή προθεσμίας με αφετηρία εξαρτώμενη από την εκάστοτε συγκεκριμένη περίπτωση δεν συνάδει με την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, την τήρηση της οποίας πρέπει να μπορούν να αξιώσουν οι επιχειρήσεις στις οποίες επιβάλλονται κυρώσεις.

26 Υπό το πρίσμα των ανωτέρω σκέψεων, το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς το κατά πόσον η εφαρμογή της επίμαχης προθεσμίας στις διαδικασίες έρευνας που αφορούν παραβάσεις διαπραχθείσες στον τομέα της καταχρήσεως δεσπόζουσας θέσεως είναι συμβατή με το δίκαιο της Ένωσης.

27 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Tribunale amministrativo regionale per il Lazio (διοικητικό πρωτοδικείο περιφέρειας Λατίου) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχει το άρθρο 102 ΣΛΕΕ, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα των αρχών της προστασίας του ανταγωνισμού και της αποτελεσματικότητας της διοικητικής δράσης, την έννοια ότι αντιβαίνει σε αυτό εθνική ρύθμιση, όπως αυτή που απορρέει από την εφαρμογή του άρθρου 14 του [νόμου 689/81] –όπως έχει ερμηνευθεί από τη νομολογία–, η οποία επιβάλλει στην [AGCM] την υποχρέωση να κινήσει τη διαδικασία έρευνας για τη διαπίστωση κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης εντός αποσβεστικής προθεσμίας ενενήντα ημερών, η οποία αρχίζει να υπολογίζεται από το χρονικό σημείο κατά το οποίο η αρχή αυτή λαμβάνει γνώση των βασικών στοιχείων της παράβασης, τα οποία μπορεί να συνίστανται απλώς και μόνον στην πρώτη αναφορά της παράβασης;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

Επί του παραδεκτού

28 Οι C&T και Assarmatori υποστηρίζουν, κατ' ουσίαν, ότι η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως είναι απαράδεκτη, καθόσον η παράβαση που προσάπτεται στη C&T δεν στηρίζεται σε παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, αλλά μόνο σε παράβαση του άρθρου 3 του νόμου 287/90, το οποίο απαγορεύει, σε εθνικό επίπεδο, την κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως. Επομένως, η AGCM επέλεξε να εφαρμόσει αποκλειστικώς το εθνικό δίκαιο του ανταγωνισμού. Επιπλέον, με το υποβληθέν ερώτημα ζητείται η ερμηνεία διατάξεως του εθνικού δικαίου, ήτοι του άρθρου 14 του νόμου 689/81, που εμπίπτει στη διαδικαστική αυτονομία των κρατών μελών και ουδόλως συνδέεται με το ουσιαστικό δίκαιο του ανταγωνισμού.

29 Συναφώς, επισημαίνεται ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, σε περίπτωση κατά την οποία επιβλήθηκαν σε επιχειρηματία, βάσει του εθνικού δικαίου ανταγωνισμού και μόνον, κυρώσεις λόγω κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης, το Δικαστήριο μπορεί παρά ταύτα να αποφανθεί επί αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως που αφορά την ερμηνεία του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, όταν η διάταξη αυτή έχει καταστεί εφαρμοστέα βάσει του εθνικού δικαίου λόγω του ότι το εθνικό δίκαιο παραπέμπει στο περιεχόμενο της ως άνω διατάξεως του δικαίου της Ένωσης. Πράγματι, όταν η εθνική νομοθεσία εναρμονίζει τις λύσεις που προβλέπει για αμιγώς εσωτερικές καταστάσεις προς τις λύσεις οι οποίες γίνονται δεκτές σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης, υφίσταται οπωσδήποτε συμφέρον της Ένωσης για ομοιόμορφη ερμηνεία των διατάξεων ή των εννοιών που συμπίπτουν με διατάξεις ή έννοιες του δικαίου της Ένωσης, ανεξαρτήτως των συνθηκών υπό τις οποίες τυγχάνουν εφαρμογής [πρβλ. απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2020, Generics (UK) κ.λπ., C-307/18, EU:C:2020:52, σκέψεις 24, 26 έως 28 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

30 Εν προκειμένω, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι, δυνάμει του άρθρου 1, παράγραφος 4, του νόμου 287/90, οι διατάξεις του τίτλου Ι του νόμου αυτού ερμηνεύονται βάσει των αρχών του δικαίου της Ένωσης που εφαρμόζονται στον τομέα του ανταγωνισμού. Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο υπογράμμισε ότι το άρθρο 3 του εν λόγω νόμου έχει κανονιστικό περιεχόμενο κατά βάση ισοδύναμο με εκείνο του άρθρου 102 ΣΛΕΕ.

31 Επομένως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι διατάξεις του τίτλου Ι του νόμου 287/90, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται το εν λόγω άρθρο 3, εναρμονίζονται, όσον αφορά τις λύσεις που προβλέπουν για αμιγώς εσωτερικές καταστάσεις, προς τις λύσεις οι οποίες γίνονται δεκτές στο δίκαιο της Ένωσης, ιδίως δυνάμει του άρθρου 102 ΣΛΕΕ (πρβλ. απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2007, ETI κ.λπ., C-280/06, EU:C:2007:775, σκέψη 23).

32 Εξάλλου, το γεγονός ότι οι προβληματισμοί του αιτούντος δικαστηρίου αφορούν τη συμβατότητα με το δίκαιο της Ένωσης όχι των ουσιαστικών διατάξεων του εθνικού δικαίου του ανταγωνισμού, οι οποίες περιλαμβάνονται στον τίτλο Ι του νόμου 287/90, αλλά της διαδικαστικού χαρακτήρα διατάξεως του άρθρου 14 του νόμου 689/81, ουδόλως επηρεάζει το παραδεκτό της υπό κρίση αιτήσεως.

33 Συγκεκριμένα, αφενός, όπως προκύπτει από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, σύμφωνα με τη νομολογία του Consiglio di Stato (Συμβουλίου της Επικρατείας), το άρθρο 14 του νόμου 689/81 εφαρμόζεται στα διοικητικά πρόστιμα που επιβάλλονται λόγω παραβάσεως του νόμου 287/90, δυνάμει του άρθρου 31, παράγραφος 1, του τελευταίου αυτού νόμου. Αφετέρου, διάταξη εθνικού δικαίου που εμπίπτει στη διαδικαστική αυτοτέλεια κράτους μέλους δεν εκφεύγει της εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, δεδομένου ότι η αρμοδιότητα που διαθέτουν τα κράτη μέλη για την έκδοση τέτοιας διατάξεως πρέπει να ασκείται τηρουμένων των απαιτήσεων που θέτει συναφώς το δίκαιο της Ένωσης.

34 Υπό τις συνθήκες αυτές, η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως είναι παραδεκτή.

Επί της ουσίας

35 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι, στο πλαίσιο της διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου την οποία θεσπίζει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, στο Δικαστήριο απόκειται να δώσει στο εθνικό δικαστήριο χρήσιμη απάντηση που να του παρέχει τη δυνατότητα επιλύσεως της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί. Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο μπορεί να αναδιατυπώσει, εφόσον είναι αναγκαίο, τα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί και να λάβει υπόψη, εν ανάγκη, κανόνες του δικαίου της Ένωσης στους οποίους δεν αναφέρθηκε ο εθνικός δικαστής με το ερώτημά του (πρβλ. απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2024, Direktor na Glavna direktsia «Natsionalna politsia» pri MVR – Sofia, C-118/22, EU:C:2024:97, σκέψη 31 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

36 Αφενός, κατά πάγια νομολογία, κατά τη διάρκεια της προθεσμίας μεταφοράς μιας οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, τα κράτη μέλη στα οποία απευθύνεται η οδηγία οφείλουν να απέχουν από τη θέσπιση διατάξεων ικανών να θέσουν σε σοβαρό κίνδυνο την επίτευξη του αποτελέσματος που επιδιώκει η οδηγία (απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2022, VYSOČINA WIND, C-181/20, EU:C:2022:51, σκέψη 75 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

37 Αφ’ ης στιγμής όλες οι αρχές των κρατών μελών έχουν την υποχρέωση να εξασφαλίζουν την πλήρη αποτελεσματικότητα των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, η υποχρέωση αποχής που αναφέρθηκε στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως επιβάλλεται και στα εθνικά

δικαστήρια. Συνακόλουθα, από την ημερομηνία κατά την οποία μια οδηγία τέθηκε σε ισχύ, τα δικαστήρια των κρατών μελών οφείλουν να απέχουν, στο μέτρο του δυνατού, από το να ερμηνεύουν το εσωτερικό δίκαιο κατά τρόπο ο οποίος, μετά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο της οδηγίας αυτής, θα μπορούσε να θέσει σοβαρά σε κίνδυνο την υλοποίηση του επιδιωκομένου από την οδηγία σκοπού [πρβλ. απόφαση της 11ης Απριλίου 2024, Agencia Estatal de la Administración Tributaria (Εξαίρεση των απαιτήσεων του Δημοσίου από την απαλλαγή από τα χρέη), C-687/22, EU:C:2024:287, σκέψεις 47 και 48 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

38 Εν προκειμένω, η απόφαση της AGCM να κινήσει το συνιστάμενο σε κατ' αντιπαράθεση έρευνα στάδιο της διαδικασίας επί παραβάσει κατά της C&T εκδόθηκε στις 4 Αυγούστου 2020 και, επομένως, κατά τη διάρκεια της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 2019/1 στην εσωτερική έννομη τάξη. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 34, παράγραφος 1, και το άρθρο 36 της οδηγίας, η οδηγία τέθηκε σε ισχύ στις 3 Φεβρουαρίου 2019 και τα κράτη μέλη όφειλαν να συμμορφωθούν προς αυτήν το αργότερο έως τις 4 Φεβρουαρίου 2021.

39 Όπως προκύπτει από το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 2019/1, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα των αιτιολογικών της σκέψεων 1, 6 και 8, η οδηγία θεσπίζει ορισμένες θεμελιώδεις εγγυήσεις για την αποτελεσματική εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού, προκειμένου οι εν λόγω αρχές να έχουν τη δυνατότητα να είναι πλήρως αποτελεσματικές κατά την πραγματική εφαρμογή των διατάξεων αυτών, ιδίως με σκοπό τη εξασφάλιση δίκαιων και ανοικτών ανταγωνιστικών αγορών, την προστασία των καταναλωτών και των επιχειρήσεων από πρακτικές αντίθετες προς τους κανόνες του ανταγωνισμού καθώς και την αποτροπή του ενδεχόμενου να μην επιβληθούν κυρώσεις για τις πρακτικές αυτές.

40 Επομένως, προκειμένου να εκτιμήσει αν η απόφαση της AGCM να κινήσει τη διαδικασία κατ' αντιπαράθεση έρευνας ήταν εκπρόθεσμη λαμβανομένης υπόψη της επίμαχης προθεσμίας, το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει, σύμφωνα με τα διδάγματα που απορρέουν από τις σκέψεις 36 και 37 της παρούσας αποφάσεως, να λάβει υπόψη τις σχετικές διατάξεις της οδηγίας 2019/1, οπότε για την απάντηση που θα δοθεί στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να ληφθεί επίσης υπόψη και η εν λόγω πράξη της Ένωσης.

41 Αφετέρου, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει όχι μόνον ότι οι διαδικασίες επί παραβάσει που εμπίπτουν στον νόμο 287/90 υπόκεινται στην επίμαχη προθεσμία, αλλά και ότι η μη τήρηση της προθεσμίας αυτής συνεπάγεται την ολική ακύρωση της τελικής αποφάσεως που εκδίδει η AGCM, καθώς και την απώλεια της εξουσίας της αρχής αυτής να κινήσει νέα διαδικασία σχετικά με τα ίδια πραγματικά περιστατικά.

42 Επομένως, προκειμένου να δοθεί στο αιτούν δικαστήριο πλήρως χρήσιμη απάντηση, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, με το ερώτημά του, το δικαστήριο αυτό ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν η οδηγία 2019/1 και το άρθρο 102 ΣΛΕΕ έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική κανονιστική ρύθμιση η οποία, στο πλαίσιο διαδικασίας διεξαγόμενης από εθνική αρχή ανταγωνισμού και έχουσας ως αντικείμενο τη διαπίστωση αντίθετης προς τους κανόνες του ανταγωνισμού πρακτικής, αφενός, επιβάλλει στην εν λόγω αρχή την υποχρέωση να κινεί το στάδιο της διαδικασίας το οποίο συνίσταται σε κατ' αντιπαράθεση έρευνα προβαίνοντας στην κοινοποίηση αιτιάσεων στην οικεία επιχείρηση εντός προθεσμίας 90 ημερών από το χρονικό σημείο κατά το οποίο λαμβάνει γνώση των ουσιωδών στοιχείων της προβαλλόμενης παράβασης, τα οποία είναι δυνατόν να περιορίζονται στην πρώτη αναφορά της παράβασης, και, αφετέρου, επιβάλλει ως κύρωση για τη μη τήρηση της προθεσμίας αυτής την ολική ακύρωση της τελικής αποφάσεως που

εκδίδει η εθνική αρχή ανταγωνισμού κατά το πέρας της διαδικασίας επί παραβάσει, καθώς και την απώλεια της εξουσίας της αρχής να κινήσει νέα διαδικασία επί παραβάσει σχετικά με την ίδια πρακτική.

43 Συναφώς, υπενθυμίζεται εκ προοιμίου ότι, ελλείψει ειδικής ρυθμίσεως της Ένωσης που να διέπει τις διαδικαστικές προθεσμίες για τη διαπίστωση των παραβάσεων και για την επιβολή κυρώσεων από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού, εναπόκειται στα κράτη μέλη να θεσπίζουν και να εφαρμόζουν τους εθνικούς διαδικαστικούς κανόνες στον τομέα αυτόν (πρβλ. απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2021, Whiteland Import Export, C-308/19, EU:C:2021:47, σκέψεις 43 έως 45).

44 Εντούτοις, μολονότι η θέσπιση και η εφαρμογή των κανόνων αυτών υπάγονται στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, τα κράτη μέλη οφείλουν να ασκούν την αρμοδιότητα αυτή τηρώντας το δίκαιο της Ένωσης. Λαμβανομένης υπόψη της αρχής της αποτελεσματικότητας, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης και, συγκεκριμένα στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού, οφείλουν να μεριμνούν ώστε οι κανόνες που θεσπίζουν ή εφαρμόζουν να μη θίγουν την αποτελεσματική εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ (πρβλ. απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2021, Whiteland Import Export, C-308/19, EU:C:2021:47, σκέψη 46 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

45 Πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο καθορισμός εύλογων διαδικαστικών προθεσμιών για τη διαπίστωση των παραβάσεων και την επιβολή κυρώσεων από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού είναι συμβατός με το δίκαιο της Ένωσης. Πράγματι, τέτοιες εύλογες προθεσμίες θεσπίζονται προς το συμφέρον τόσο των οικείων επιχειρήσεων όσο και των εθνικών αρχών ανταγωνισμού, σύμφωνα με την αρχή της ασφάλειας δικαίου, και δεν δύνανται να καταστήσουν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης (πρβλ. απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2021, Whiteland Import Export, C-308/19, EU:C:2021:47, σκέψη 48).

46 Επομένως, οι εθνικοί κανόνες που καθορίζουν τις διαδικαστικές προθεσμίες για τη διαπίστωση των παραβάσεων και για την επιβολή κυρώσεων από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού πρέπει, τηρουμένης της αρχής της ασφάλειας δικαίου, να επιδιώκουν την εξέταση των υποθέσεων εντός εύλογης προθεσμίας, χωρίς όμως να τίθεται, συνεπεία των κανόνων αυτών, σε κίνδυνο η αποτελεσματική εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ καθώς και της οδηγίας 2019/1 στην εσωτερική έννομη τάξη (πρβλ. απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2021, Whiteland Import Export, C-308/19, EU:C:2021:47, σκέψη 49).

47 Προκειμένου να κριθεί αν ένα εθνικό σύστημα προθεσμιών τηρεί μια τέτοια ισορροπία, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, μεταξύ άλλων, η διάρκεια της οικείας προθεσμίας καθώς και το σύνολο των κανόνων εφαρμογής της, όπως είναι η ημερομηνία ενάρξεως της προθεσμίας, οι κανόνες βάσει των οποίων αρχίζει να τρέχει καθώς και εκείνοι βάσει των οποίων αναστέλλεται ή διακόπτεται (πρβλ. αποφάσεις της 21ης Ιανουαρίου 2021, Whiteland Import Export, C-308/19, EU:C:2021:47, σκέψη 50, και της 10ης Ιουνίου 2021, BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 έως C-782/19, EU:C:2021:470, σκέψη 30).

48 Πρέπει, επίσης, να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες που συνδέονται με τις υποθέσεις που εμπίπτουν στο δίκαιο ανταγωνισμού και, ειδικότερα, το γεγονός ότι οι υποθέσεις αυτές απαιτούν, κατ' αρχήν, τη διενέργεια πολύπλοκης ανάλυσης πραγματικών περιστατικών και οικονομικών στοιχείων (απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2021, Whiteland Import Export, C-308/19, EU:C:2021:47, σκέψη 51).

49 Εξάλλου, για τον καθορισμό των εύλογων χρονικών ορίων των διαδικασιών που διεξάγουν οι εθνικές αρχές ανταγωνισμού με σκοπό την επιβολή κυρώσεων για τις αντίθετες προς τους κανόνες του ανταγωνισμού πρακτικές, η αρχή της ασφάλειας δικαίου επιβάλλει στα κράτη μέλη να θεσπίσουν ένα σύστημα προθεσμιών αρκούντως ακριβές, σαφές και προβλέψιμο, ώστε να παρέχεται στο σύνολο των εμπλεκομένων φορέων η δυνατότητα να γνωρίζουν με ακρίβεια την έκταση των υποχρεώσεων που τους επιβάλλουν οι επίμαχοι κανόνες και να λαμβάνουν ως εκ τούτου τα μέτρα τους (βλ., κατ' αναλογίαν, αποφάσεις της 11ης Δεκεμβρίου 2012, Επιτροπή κατά Ισπανίας, C-610/10, EU:C:2012:781, σκέψη 49, της 3ης Ιουνίου 2021, Jumbocarry Trading, C-39/20, EU:C:2021:435, σκέψη 48, και της 7ης Μαρτίου 2024, Die Länderbahn κ.λπ., C-582/22, EU:C:2024:213, σκέψη 66).

50 Στο πλαίσιο αυτό, από τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με τις διαδικασίες επί παραβάσει των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ τις οποίες διεξάγει η Επιτροπή προκύπτει ότι η τήρηση της αρχής της εύλογης προθεσμίας επιβάλλεται, κατ' αρχήν, σε κάθε στάδιο των εν λόγω διαδικασιών (πρβλ. αποφάσεις της 15ης Οκτωβρίου 2002, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P έως C-252/99 P και C-254/99 P, EU:C:2002:582, σκέψεις 199 και 230, και της 21ης Σεπτεμβρίου 2006, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied κατά Επιτροπής, C-105/04 P, EU:C:2006:592, σκέψεις 37 έως 39).

51 Για παρόμοιους λόγους, κατά τον καθορισμό των διαδικαστικών προθεσμιών για τη διαπίστωση των παραβάσεων και για την επιβολή κυρώσεων από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού, τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν όχι μόνον γενικούς κανόνες παραγραφής εφαρμοστέους στη διαδικασία επί παραβάσει στο σύνολό της, αλλά και, ενδεχομένως, προθεσμίες που διέπουν τη διεξαγωγή ορισμένων σταδίων της διαδικασίας, όπως είναι το στάδιο που προηγείται της κοινοποιήσεως των αιτιάσεων στην οικεία επιχείρηση, εφόσον οι προθεσμίες αυτές είναι σύμφωνες προς τις απαιτήσεις που μνημονεύθηκαν στις σκέψεις 46 έως 49 της παρούσας αποφάσεως.

52 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι ο εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας του σταδίου αυτού πρέπει, κατ' αρχήν, να εκτιμάται με γνώμονα τις ιδιαίτερες περιστάσεις κάθε υποθέσεως (πρβλ. απόφαση της 13ης Ιουνίου 2013, HGA κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-630/11 P έως C-633/11 P, EU:C:2013:387, σκέψη 82). Ειδικότερα, η διάρκεια μιας διαδικαστικής προθεσμίας που οριοθετεί το εν λόγω στάδιο πρέπει να είναι ουσιαστικά επαρκής για τη διασφάλιση της ομαλής διεξαγωγής του εν λόγω σταδίου [πρβλ. αποφάσεις της 29ης Οκτωβρίου 2015, BBVA, C-8/14, EU:C:2015:731, σκέψη 29, και της 9ης Σεπτεμβρίου 2020, Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides (Απόρριψη μεταγενέστερης αίτησης – Προθεσμία για την άσκηση προσφυγής), C-651/19, EU:C:2020:681, σκέψη 57].

53 Υπενθυμίζεται επίσης ότι, στο πλαίσιο των διαδικασιών επί παραβάσει των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ που διεξάγει η Επιτροπή, το στάδιο της προκαταρκτικής έρευνας, το οποίο εκτείνεται μέχρι την κοινοποίηση αιτιάσεων, αποσκοπεί στο να παράσχει στο εν λόγω θεσμικό όργανο τη δυνατότητα όχι μόνο να συλλέξει όλα τα κρίσιμα στοιχεία για την εξακρίβωση της παραβάσεως των κανόνων ανταγωνισμού, αλλά και να λάβει θέση για την κατεύθυνση και τη συνέχεια της διαδικασίας (πρβλ. αποφάσεις της 15ης Οκτωβρίου 2002, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P έως C-252/99 P και C-254/99 P, EU:C:2002:582, σκέψη 182, και της 29ης Σεπτεμβρίου 2011, Elf Aquitaine κατά Επιτροπής, C-521/09 P, EU:C:2011:620, σκέψη 113).

54 Μολονότι η πολυπλοκότητα μιας διαδικασίας στον τομέα του ανταγωνισμού μπορεί να δικαιολογήσει μεγάλη διάρκεια του προκαταρκτικού σταδίου της διαδικασίας αυτής (πρβλ. αποφάσεις της 2ας Σεπτεμβρίου 2021, Επιτροπή κατά Tempus Energy και Tempus Energy Technology, C-57/19 P, EU:C:2021:663, σκέψη 62, και της 17ης Νοεμβρίου 2022, Irish Wind Farmers' Association κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-578/21 P, EU:C:2022:898, σκέψη 88), δεν επιτρέπεται στην Επιτροπή να διαιωνίζει μια κατάσταση αδράνειας κατά το στάδιο αυτό της διαδικασίας (πρβλ. αποφάσεις της 18ης Μαρτίου 1997, Guérin automobiles κατά Επιτροπής, C-282/95 P, EU:C:1997:159, σκέψη 36, και της 13ης Ιουνίου 2013, HGA κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-630/11 P έως C-633/11 P, EU:C:2013:387, σκέψη 81).

55 Επιπλέον, ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας συνιστά θεμελιώδη αρχή του δικαίου της Ένωσης η οποία πρέπει να τηρείται πλήρως στο πλαίσιο των διοικητικών διαδικασιών που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης. Στο πλαίσιο διαδικασίας επί παραβάσει των κανόνων του ανταγωνισμού, η κοινοποίηση των αιτιάσεων αποτελεί τη βασική εγγύηση ως προς το ζήτημα αυτό (πρβλ. αποφάσεις της 26ης Οκτωβρίου 2017, Global Steel Wire κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-457/16 P και C-459/16 P έως C-461/16 P, EU:C:2017:819, σκέψεις 139 και 140, της 13ης Σεπτεμβρίου 2018, UBS Europe κ.λπ., C-358/16, EU:C:2018:715, σκέψη 60, και της 6ης Οκτωβρίου 2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, σκέψη 56). Τούτο επιβεβαιώνεται από το άρθρο 3, παράγραφος 3, δεύτερη περίοδος, της οδηγίας 2019/1, κατά το οποίο τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι, πριν από τη λήψη αποφάσεως με την οποία διαπιστώνεται παράβαση του άρθρου 101 ή 102 ΣΛΕΕ και επιβάλλεται υποχρέωση να τεθεί τέλος στην παράβαση αυτή, οι εθνικές αρχές ανταγωνισμού εκδίδουν κοινοποίηση των αιτιάσεων.

56 Επομένως, οι εκτιμήσεις που εκτίθενται στις σκέψεις 53 έως 55 της παρούσας αποφάσεως ασκούν επίσης επιρροή και στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας την οποία διεξάγει, σε εθνικό επίπεδο, εθνική αρχή ανταγωνισμού με σκοπό την καταστολή παραβάσεως του άρθρου 102 ΣΛΕΕ.

57 Προκειμένου, όμως, να εκπληρώσουν αποτελεσματικά την υποχρέωσή τους να εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης στον τομέα του ανταγωνισμού, οι εθνικές αρχές ανταγωνισμού πρέπει να είναι σε θέση να προσδίδουν διαφορετικό βαθμό προτεραιότητας στις καταγγελίες που τους υποβάλλονται, διαθέτοντας, προς τούτο, ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως (βλ., κατ' αναλογίαν, αποφάσεις της 14ης Δεκεμβρίου 2000, Masterfoods και HB, C-344/98, EU:C:2000:689, σκέψη 46, και της 19ης Σεπτεμβρίου 2013, EFIM κατά Επιτροπής, C-56/12 P, EU:C:2013:575, σκέψεις 72 και 83).

58 Η αναγνώριση ενός τέτοιου ευρέος περιθωρίου εκτιμήσεως δικαιολογείται επίσης υπό το πρίσμα της οδηγίας 2019/1, η οποία στο άρθρο 5, παράγραφοι 1 και 2, προβλέπει, κατ' ουσίαν, ότι οι εθνικές αρχές ανταγωνισμού πρέπει να διαθέτουν τους αναγκαίους πόρους ώστε να είναι σε θέση να διεξάγουν έρευνες προς εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, να συνεργάζονται στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Δικτύου Ανταγωνισμού του άρθρου 2, παράγραφος 1, σημείο 5, της οδηγίας και να εκδίδουν αποφάσεις με σκοπό, ειδικότερα, την παύση παραβάσεως των εν λόγω διατάξεων καθώς και την επιβολή κυρώσεων.

59 Προκειμένου να είναι σε θέση να εκτελούν τα καθήκοντα αυτά διατηρώντας τη λειτουργική ανεξαρτησία τους, οι εθνικές αρχές ανταγωνισμού πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 5, της οδηγίας 2019/1, να έχουν την εξουσία να καθορίζουν τις προτεραιότητές τους. Όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 23 της οδηγίας, η εξουσία αυτή έχει ως σκοπό να παράσχει στις εν λόγω αρχές τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τους πόρους τους και να εστιάζουν στην πρόληψη και στον τερματισμό των αντίθετων προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφορών στην εσωτερική αγορά.

60 Τόσο από τον ίδιο τον σκοπό του προ της κοινοποιήσεως των αιτιάσεων σταδίου διαδικασίας επί παραβάσει στον τομέα του ανταγωνισμού όσο και από το ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως που πρέπει να διαθέτει εθνική αρχή ανταγωνισμού κατά τον καθορισμό των προτεραιοτήτων για τις διαδικασίες της σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 102 ΣΛΕΕ προκύπτει ότι, κατά το στάδιο αυτό της διαδικασίας, η εν λόγω αρχή πρέπει να είναι σε θέση όχι μόνον να λαμβάνει το σύνολο των προκαταρκτικών μέτρων έρευνας και να προβαίνει στις συχνά πολύπλοκες πραγματικές και νομικές εκτιμήσεις που της είναι αναγκαίες για να εκτιμήσει αν δικαιολογείται η κίνηση του σταδίου της κατ' αντιπαράθεση έρευνας, αλλά και να επιλέγει, ανάλογα με τον βαθμό προτεραιότητας που επιθυμεί να προσδώσει, στο πλαίσιο άσκησης της λειτουργικής ανεξαρτησίας της, σε εν εξελίξει διαδικασία επί παραβάσει, το καταλληλότερο χρονικό σημείο για την έναρξη, εφόσον συντρέχει περίπτωση, του σταδίου της διαδικασίας που συνίσταται σε κατ' αντιπαράθεση έρευνα.

61 Επομένως, η εθνική αρχή ανταγωνισμού πρέπει να έχει τη δυνατότητα να αναβάλει προσωρινά την έναρξη του σταδίου της κατ' αντιπαράθεση έρευνας σε συγκεκριμένη διαδικασία, ενώ έχει ήδη διαπιστώσει την ύπαρξη των ουσιωδών στοιχείων της προβαλλομένης παραβάσεως. Η δυνατότητα αυτή συνάδει με τον σκοπό να είναι η οικεία αρχή σε θέση να χειρίζεται δεόντως όλες τις διαδικασίες επί παραβάσει που εκκρεμούν ενώπιόν της. Μπορεί επίσης να συμβάλει στην αποτελεσματική χρήση των διαθέσιμων πόρων και στην προώθηση της κατάλληλης συνεργασίας στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Δικτύου Ανταγωνισμού. Εντούτοις, μια τέτοια προσωρινή αναβολή δεν μπορεί να έχει ως συνέπεια την υπέρβαση της εύλογης προθεσμίας εντός της οποίας πρέπει να ολοκληρώνεται το προ της κοινοποιήσεως των αιτιάσεων στάδιο μιας διαδικασίας επί παραβάσει.

62 Εξάλλου, κατά την άσκηση της διαδικαστικής αυτονομίας του, ένα κράτος μέλος οφείλει να διασφαλίζει όχι μόνον την πλήρη αποτελεσματικότητα του δικαίου ανταγωνισμού της Ένωσης καθώς και τη δίωξη και καταστολή των παραβάσεων του δικαίου ανταγωνισμού της Ένωσης, αλλά και την τήρηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων ιδίως των δικαιωμάτων άμυνας των επιχειρήσεων τις οποίες αφορούν οι διαδικασίες επί παραβάσει (πρβλ. αποφάσεις της 7ης Δεκεμβρίου 2010, VEBIC, C-439/08, EU:C:2010:739, σκέψη 63, καθώς και της 5ης Ιουνίου 2018, Kolev κ.λπ., C-612/15, EU:C:2018:392, σκέψη 98).

63 Κατά το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2019/1, η άσκηση των εξουσιών που, δυνάμει της οδηγίας, πρέπει να αναγνωρίζονται στις εθνικές αρχές ανταγωνισμού υπόκειται σε κατάλληλες διασφαλίσεις όσον αφορά τα δικαιώματα άμυνας των επιχειρήσεων, ιδίως δε το δικαίωμα ακροάσεως.

64 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η υπερβολική διάρκεια του προ της κοινοποιήσεως αιτιάσεων σταδίου δύναται να έχει συνέπειες για τις μελλοντικές δυνατότητες άμυνας των οικείων επιχειρήσεων, καθόσον, μεταξύ άλλων, προσβάλλει τα δικαιώματά τους άμυνας στο πλαίσιο του συνιστάμενου σε κατ' αντιπαράθεση έρευνα σταδίου της διαδικασίας επί παραβάσει της οποίας αποτελούν αντικείμενο. Συγκεκριμένα, όσο μεγαλύτερος χρόνος μεσολαβεί μεταξύ ενός μέτρου προκαταρκτικής έρευνας και της κοινοποιήσεως των αιτιάσεων, τόσο πιθανότερο καθίσταται να μην μπορέσουν πια να συλλεγούν ή να συλλεγούν μόνο με δυσκολία ενδεχόμενες απενοχοποιητικές αποδείξεις σχετικά με την παράβαση που προσάπτεται με την κοινοποίηση αιτιάσεων (πρβλ. απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 2006, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied κατά Επιτροπής, C-105/04 P, EU:C:2006:592, σκέψη 49).

65 Επομένως, μολονότι οι εύλογες διαδικαστικές προθεσμίες αποσκοπούν, μεταξύ άλλων, στη διασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης των δικαιωμάτων άμυνας των επιχειρήσεων κατά των οποίων έχει κινηθεί διαδικασία επί παραβάσει, εντούτοις εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει διαδικαστικές προθεσμίες για την επιβολή κυρώσεων από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού πρέπει να είναι προσαρμοσμένη στις ιδιαιτερότητες του δικαίου της Ένωσης περί ανταγωνισμού και στους σκοπούς της εφαρμογής του ως άνω δικαίου της Ένωσης εκ μέρους των ενδιαφερομένων, προκειμένου να μην υπονομεύεται η πλήρης αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης περί ανταγωνισμού (πρβλ. απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2021, Whiteland Import Export, C-308/19, EU:C:2021:47, σκέψη 52).

66 Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, η AGCM υποχρεούται να κινήσει το συνιστάμενο σε κατ' αντιπαράθεση έρευνα στάδιο της διαδικασίας με την κοινοποίηση αιτιάσεων εντός προθεσμίας καθορισμένης διάρκειας 90 ημερών από της διαπιστώσεως των ουσιωδών στοιχείων της προβαλλόμενης παράβασης. Επιπλέον, η μη τήρηση της επίμαχης προθεσμίας έχει ως συνέπεια, αφενός, την ολική και αυτόματη ακύρωση της τελικής αποφάσεως που εκδίδει η AGCM κατά το πέρας της διαδικασίας επί παραβάσει, τόσο κατά το μέρος που αφορά την παύση της αντίθετης προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφοράς όσο και κατά το μέρος που αφορά τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν στην οικεία επιχείρηση. Αφετέρου, η εν λόγω αρχή κωλύεται οριστικώς, δυνάμει της αρχής ne bis in idem, να κινήσει νέα διαδικασία επί παραβάσει για την ίδια αντίθετη προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορά. Όπως προκύπτει από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο, σκοπός των κανόνων αυτών είναι η διασφάλιση των δικαιωμάτων άμυνας των επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια της εις βάρος τους διαδικασίας επί παραβάσει, χάρη στην έγκαιρη ενημέρωσή τους για τις εναντίον τους αιτιάσεις.

67 Όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 107 έως 109 των προτάσεών του, η εφαρμογή της επίμαχης προθεσμίας ενέχει τον κίνδυνο να υποχρεωθεί η AGCM να αντιμετωπίζει με τον ίδιο τρόπο το σύνολο των διαδικασιών επί παραβάσει των οποίων επιλαμβάνεται, χωρίς να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαίτερες περιστάσεις κάθε διαδικασίας, αλλά ακολουθώντας αποκλειστικά και μόνον τη χρονολογική σειρά, με αποτέλεσμα να εμποδίζεται να καθορίσει και να θέσει σε εφαρμογή προτεραιότητες για τις διαδικασίες της σχετικά με την εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ. Συνακόλουθα, η εν λόγω αρχή θα μπορούσε να υποχρεωθεί να κινήσει διαδικασίες έρευνας στηριζόμενη επί αβέβαιων πραγματικών και νομικών βάσεων ή να ευνοήσει την εξέταση ορισμένων κατηγοριών υποθέσεων τις οποίες, βάσει των διαθέσιμων πόρων της, δύναται να χειριστεί πέραν του σταδίου της προκαταρκτικής έρευνας, ενδεχομένως εις βάρος υποθέσεων που είναι ιδιαίτερα περίπλοκες και επιζήμιες για τον ελεύθερο ανταγωνισμό στην εσωτερική αγορά. Μια τέτοια προσβολή της λειτουργικής ανεξαρτησίας της AGCM είναι κατά μείζονα λόγο πιθανή σε περίπτωση κατά την οποία η αφετηρία της προθεσμίας, η οποία εξάλλου ενεργοποιείται υπό όρους ελάχιστα ακριβείς, ελάχιστα σαφείς και ελάχιστα προβλέψιμους τόσο για την εν λόγω αρχή όσο και για την οικεία επιχείρηση, συμπίπτει με την πρώτη αναφορά της προβαλλόμενης παραβάσεως στην εν λόγω αρχή, οπότε αυτή υποχρεούται να διερευνήσει αμέσως την υπόθεση.

68 Επιπλέον, οι συνέπειες που συνδέονται με την υπέρβαση της επίμαχης προθεσμίας είναι ικανές να εμποδίσουν την AGCM να συνεργαστεί πλήρως στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Δικτύου Ανταγωνισμού, το οποίο, όπως προκύπτει από το άρθρο 2, παράγραφος 1, σημείο 5, της οδηγίας 2019/1, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψης 2 της οδηγίας, αποτελείται από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού και την Επιτροπή με σκοπό τη στενή συνεργασία για την εφαρμογή και επιβολή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ.

69 Πράγματι, όπως ορθώς υποστήριξαν η AGCM και η Επιτροπή με τις γραπτές παρατηρήσεις τους, ενδέχεται να αποδειχθεί αναγκαίο για τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού, ιδίως σε περίπτωση καταγγελιών ή αιτήσεων επιείκειας που απευθύνονται σε πλείονες εθνικές αρχές ανταγωνισμού, να συντονίζονται μεταξύ τους καθώς και με την Επιτροπή στο πλαίσιο του ως άνω Δικτύου, προκειμένου να διασφαλίζεται η βέλτιστη κατανομή των υποθέσεων μεταξύ των διαφόρων αρχών εντός του Δικτύου και να αποφεύγεται η παράλληλη διεξαγωγή διαδικασιών σχετικά με τα ίδια πραγματικά περιστατικά. Εν προκειμένω, όμως, από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο δεν προκύπτει ότι η AGCM έχει τη δυνατότητα να αναστείλει ή να διακόψει την επίμαχη προθεσμία.

70 Στο πλαίσιο αυτό, υπενθυμίζεται επίσης ότι, κατά το άρθρο 29, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2019/1, η παραγραφή για την επιβολή προστίμων και περιοδικών χρηματικών ποινών από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού πρέπει να αναστέλλεται ή να διακόπτεται για όσο διάστημα εκκρεμεί διαδικασία εκτέλεσης ενώπιον εθνικών αρχών ανταγωνισμού άλλων κρατών μελών ή της Επιτροπής σχετικά με παράβαση που αφορά την ίδια αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού πρακτική.

71 Εξάλλου, επισημαίνεται, αφενός, ότι τα δικαιώματα άμυνας των επιχειρήσεων κατά των οποίων έχει κινηθεί διαδικασία επί παραβάσει δεν μπορούν, εν πάση περιπτώσει, να προσβληθούν εκ μόνου του λόγου της μη τηρήσεως της επίμαχης προθεσμίας.

72 Πράγματι, όπως επισήμανε, κατ’ ουσίαν, ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 131 των προτάσεών του, μολονότι είναι βεβαίως σημαντικό να αποφεύγεται η ανεπανόρθωτη προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας μιας επιχειρήσεως κατά το προκαταρκτικό στάδιο διαδικασίας επί παραβάσει στον τομέα του ανταγωνισμού, η επιχείρηση αυτή θα εξακολουθεί, εν πάση περιπτώσει, να είναι σε θέση να ασκήσει αποτελεσματικά τα δικαιώματά της άμυνας, εφόσον διασφαλίζεται ότι η εθνική αρχή ανταγωνισμού δεν θα μπορεί να λάβει καμία απόφαση ως προς την εν λόγω επιχείρηση χωρίς να έχει προβεί σε στάδιο κατ’ αντιπαράθεση έρευνας κατά το οποίο η εν λόγω εταιρία θα έχει μπορέσει να ασκήσει πλήρως τα δικαιώματά της άμυνας.

73 Αφετέρου, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι ένα εθνικό καθεστώς παραγραφής το οποίο, για εγγενείς σε αυτό λόγους, εμποδίζει συστημικά την επιβολή αποτελεσματικών και αποτρεπτικών κυρώσεων για παραβιάσεις του περί ανταγωνισμού δικαίου της Ένωσης μπορεί να καταστήσει πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού. Κατά συνέπεια, έχει κρίνει ότι δεν είναι σύμφωνη με την αρχή της αποτελεσματικότητας εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει προθεσμία παραγραφής της οποίας η εφαρμογή είναι ικανή, λαμβανομένης υπόψη της μεγάλης πολυπλοκότητας των υποθέσεων που εμπίπτουν στο δίκαιο του ανταγωνισμού, να δημιουργήσει συστημικό κίνδυνο ατιμωρησίας για πράξεις που συνιστούν παραβάσεις του δικαίου αυτού (πρβλ. απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2021, Whiteland Import Export, C-308/19, EU:C:2021:47, σκέψεις 53 και 56).

74 Επισημαίνεται επίσης ότι, δυνάμει του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2019/1, ερμηνευόμενου υπό το πρίσμα της αιτιολογικής της σκέψης 40, οι εθνικές αρχές ανταγωνισμού πρέπει να έχουν την εξουσία να επιβάλλουν αποτελεσματικά, αναλογικά και αποτρεπτικά πρόστιμα σε επιχειρήσεις και σε ενώσεις επιχειρήσεων οι οποίες, εκ προθέσεως ή εξ αμελείας, παραβιάζουν το άρθρο 101 ή 102 ΣΛΕΕ.

75 Πλην όμως, όπως επισήμανε, κατ’ ουσίαν, ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 137 έως 139 των προτάσεών του, οι συνέπειες που προσδίδει η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική ρύθμιση στη μη τήρηση της επίμαχης προθεσμίας είναι ικανές να προκαλέσουν συστημικό κίνδυνο ατιμωρησίας

για πράξεις που συνιστούν παραβάσεις του δικαίου της Ένωσης περί ανταγωνισμού. Πράγματι, η εν λόγω εθνική ρύθμιση θα μπορούσε, συνακόλουθα, να συνεπάγεται τη μη επιβολή αποτελεσματικών και αποτρεπτικών κυρώσεων σε σημαντικό αριθμό αποδεδειγμένων παραβάσεων των κανόνων ανταγωνισμού. Εξάλλου, η αδυναμία της AGCM να κινήσει νέα διαδικασία επί παραβάσει προκειμένου να επιβάλει τέτοιες κυρώσεις θα μπορούσε, στην πράξη, να παρακινήσει επιχειρήσεις να διατηρήσουν αντίθετες προς τους κανόνες του ανταγωνισμού πρακτικές, υπονομεύοντας έτσι σοβαρά την αποτελεσματική εφαρμογή, από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού, των κανόνων του ενωσιακού δικαίου του ανταγωνισμού.

76 Υπό τις συνθήκες αυτές, λαμβανομένων υπόψη των εκτιμήσεων που εκτίθενται στις σκέψεις 67 έως 69 και 75 της παρούσας αποφάσεως, η εφαρμογή της επίμαχης προθεσμίας στη δραστηριότητα της AGCM μπορεί να έχει ως συνέπεια την προσβολή της λειτουργικής ανεξαρτησίας της αρχής αυτής καθώς και να δημιουργήσει συστημικό κίνδυνο ατιμωρησίας των πράξεων που συνιστούν παραβάσεις του άρθρου 102 ΣΛΕΕ. Επομένως, οι εθνικές διατάξεις που προβλέπουν την επίμαχη προθεσμία είναι ικανές να θέσουν σε σοβαρό κίνδυνο την επίτευξη του αποτελέσματος που επιδιώκει η οδηγία 2019/1.

77 Επιπλέον, πρέπει να διευκρινιστεί ότι τυχόν ερμηνεία του εθνικού δικαίου κατά την οποία οι συνέπειες της μη τηρήσεως της επίμαχης προθεσμίας από την AGCM θα περιορίζονταν στο να απολέσει η εν λόγω αρχή την εξουσία επιβολής κυρώσεων, παραμένοντας, συνακόλουθα, σε θέση να υποχρεώσει μια επιχείρηση να παύσει την αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφορά της, δεν θα ήταν ικανή να αποκλείσει την ύπαρξη τέτοιου κινδύνου ατιμωρησίας και να διασφαλίσει την αποτελεσματική εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ. Συγκεκριμένα, τέτοιοι περιορισμοί στη δράση εθνικής αρχής ανταγωνισμού δεν θα ήταν συμβατοί ούτε με την υποχρέωση των κρατών μελών να θεσπίζουν και να διασφαλίζουν την εφαρμογή ενός συστήματος αποτελεσματικών και αποτρεπτικών κυρώσεων, την οποία θέτει το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2019/1, ούτε με τη νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία, εφόσον έχει αποδειχθεί η ύπαρξη παραβάσεως του άρθρου 101 ή 102 ΣΛΕΕ, εθνική αρχή ανταγωνισμού μπορεί να περιορίζεται στη διαπίστωση της παράβασης χωρίς να επιβάλλει πρόστιμο στην εμπλεκόμενη επιχείρηση μόνο σε εντελώς εξαιρετικές περιπτώσεις, όπως στην περίπτωση που η εμπλεκόμενη επιχείρηση έχει ενταχθεί σε εθνικό πρόγραμμα επιείκειας και η συνεργασία της υπήρξε καθοριστική για τον εντοπισμό και την αποτελεσματική καταστολή της αντίθετης στους κανόνες ανταγωνισμού πρακτικής (πρβλ. αποφάσεις της 22ας Μαρτίου 2022, Nordzucker κ.λπ., C-151/20, EU:C:2022:203, σκέψη 64 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 18ης Ιανουαρίου 2024, Lietuvos notarų rūmai κ.λπ., C-128/21, EU:C:2024:49, σκέψη 108).

78 Στο μέτρο που, κατά το αιτούν δικαστήριο, η εφαρμογή της επίμαχης προθεσμίας στην υπόθεση της κύριας δίκης είναι απόρροια ορισμένης ερμηνείας του εθνικού δικαίου στην οποία προέβη ανώτερο δικαστήριο, πρέπει ακόμη να προστεθεί ότι, προκειμένου να διασφαλισθεί η αποτελεσματικότητα όλων των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, η αρχή της υπεροχής επιβάλλει στα εθνικά δικαστήρια να ερμηνεύουν, στο μέτρο του δυνατού, το εσωτερικό τους δίκαιο κατά τρόπο σύμφωνο προς το δίκαιο της Ένωσης [αποφάσεις της 6ης Οκτωβρίου 2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, σκέψη 70 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 12ης Οκτωβρίου 2023, Z. (Δικαίωμα σε αντίγραφο της συμβάσεως πίστωσης), C-326/22, EU:C:2023:775, σκέψη 34 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

79 Επομένως, κατά την εφαρμογή του εθνικού δικαίου, τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να το ερμηνεύουν, στο μέτρο του δυνατού, με γνώμονα το γράμμα και τον σκοπό των σχετικών διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο του εσωτερικού δικαίου και εφαρμόζοντας τις αναγνωρισμένες από αυτό μεθόδους ερμηνείας, προκειμένου να διασφαλίζεται

η πλήρης αποτελεσματικότητα των εν λόγω διατάξεων και να επιτυγχάνεται λύση σύμφωνη προς τον σκοπό που αυτές επιδιώκουν [πρβλ. αποφάσεις της 6ης Οκτωβρίου 2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, σκέψη 71 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 22ας Σεπτεμβρίου 2022, Vicente (Διαδικασία για την καταβολή δικηγορικής αμοιβής), C-335/21, EU:C:2022:720, σκέψη 72 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

80 Συνεπώς, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να ερμηνεύσει, στο μέτρο του δυνατού, το εθνικό του δίκαιο, ιδίως το άρθρο 31 του νόμου 287/90 και το άρθρο 14 του νόμου 689/81, κατά τρόπο σύμφωνο προς το δίκαιο της Ένωσης, προκειμένου να διασφαλίσει την πλήρη αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης. Η υποχρέωση σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας επιβάλλει στο αιτούν δικαστήριο να τροποποιεί, αν παρίσταται ανάγκη, πάγια νομολογία σε περίπτωση που αυτή στηρίζεται σε ερμηνεία του εσωτερικού δικαίου η οποία δεν συμβιβάζεται με τους σκοπούς διάταξης του δικαίου της Ένωσης και, προς τούτο, ενεργώντας αυτεπαγγέλτως, να μην ακολουθεί οποιαδήποτε εκ μέρους ανώτερου ή ακόμη και ανώτατου δικαστηρίου ερμηνεία, η οποία το δεσμεύει δυνάμει του εθνικού του δικαίου, αν η ερμηνεία αυτή δεν είναι συμβατή με το δίκαιο της Ένωσης (πρβλ. αποφάσεις της 24ης Ιουνίου 2019, Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530, σκέψη 78 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, της 21ης Ιανουαρίου 2021, Whiteland Import Export, C-308/19, EU:C:2021:47, σκέψη 58, και της 13ης Ιουνίου 2024, DG de la Función Pública, Generalitat de Catalunya και Departamento de Justicia de la Generalitat de Catalunya, C-331/22 και C-332/22, EU:C:2024:496, σκέψεις 108 και 110).

81 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 4, παράγραφος 5, και το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2019/1 καθώς και το άρθρο 102 ΣΛΕΕ, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική κανονιστική ρύθμιση η οποία, στο πλαίσιο διαδικασίας διεξαγόμενης από εθνική αρχή ανταγωνισμού και έχουσας ως αντικείμενο τη διαπίστωση αντίθετης προς τους κανόνες του ανταγωνισμού πρακτικής, αφενός, επιβάλλει στην εν λόγω αρχή την υποχρέωση να κινεί το στάδιο της διαδικασίας το οποίο συνίσταται σε κατ' αντιπαράθεση έρευνα προβαίνοντας στην κοινοποίηση αιτιάσεων στην οικεία επιχείρηση εντός προθεσμίας 90 ημερών από το χρονικό σημείο κατά το οποίο λαμβάνει γνώση των ουσιωδών στοιχείων της προβαλλόμενης παράβασης, τα οποία είναι δυνατόν να περιορίζονται στην πρώτη αναφορά της παράβασης, και, αφετέρου, επιβάλλει ως κύρωση για τη μη τήρηση της προθεσμίας αυτής την ολική ακύρωση της τελικής αποφάσεως που εκδίδει η εθνική αρχή ανταγωνισμού κατά το πέρας της διαδικασίας επί παραβάσει, καθώς και την απώλεια της εξουσίας της αρχής να κινήσει νέα διαδικασία επί παραβάσει σχετικά με την ίδια πρακτική.

Επί των δικαστικών εξόδων

82 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 4, παράγραφος 5, και το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 2018, για την παροχή

αρμοδιοτήτων στις αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών ώστε να επιβάλλουν αποτελεσματικότερα τους κανόνες και για τη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς, καθώς και το άρθρο 102 ΣΛΕΕ, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας,

έχουν την έννοια ότι:

αντιτίθενται σε εθνική κανονιστική ρύθμιση η οποία, στο πλαίσιο διαδικασίας διεξαγόμενης από εθνική αρχή ανταγωνισμού και έχουσας ως αντικείμενο τη διαπίστωση αντίθετης προς τους κανόνες του ανταγωνισμού πρακτικής, αφενός, επιβάλλει στην εν λόγω αρχή την υποχρέωση να κινεί το στάδιο της διαδικασίας το οποίο συνίσταται σε κατ' αντιπαράθεση έρευνα προβαίνοντας στην κοινοποίηση αιτιάσεων στην οικεία επιχείρηση εντός προθεσμίας 90 ημερών από το χρονικό σημείο κατά το οποίο λαμβάνει γνώση των ουσιωδών στοιχείων της προβαλλόμενης παράβασης, τα οποία είναι δυνατόν να περιορίζονται στην πρώτη αναφορά της παράβασης, και, αφετέρου, επιβάλλει ως κύρωση για τη μη τήρηση της προθεσμίας αυτής την ολική ακύρωση της τελικής αποφάσεως που εκδίδει η εθνική αρχή ανταγωνισμού κατά το πέρας της διαδικασίας επί παραβάσει, καθώς και την απώλεια της εξουσίας της αρχής να κινήσει νέα διαδικασία επί παραβάσει σχετικά με την ίδια πρακτική.

(υπογραφές)